

lullisme i de la seva fixació renaixentista en la combinatòria». En la ponència són examinades les disputes sobre l'ortodòxia lulliana, l'expansió del lullisme doctrinal a Itàlia per obra dels mestres sortits de l'escola de Barcelona i l'aparició del pseudo-lullisme alquimista en terres angleses. Insistint en punts de vista ja exposats en d'altres publicacions, el P. Batllori situa a Itàlia, concretament a Pàdua, el centre de difusió del lullisme europeu, del qual prenen origen les manifestacions posteriors. Esperem de tenir més endavant ocasió de tornar sobre el tema.

Joaquim CARRERAS i ARTAU

MIGUEL BATLLORI: *Orientaciones bibliográficas para el estudio de Arnau de Vilanova*. Madrid 1954. 14 pàgs. («Pensamiento», X (1954), 311-323.) — *Dos nous escrits espirituals d'Arnau de Vilanova*. Barcelona, Balmesiana, 1956. 26 pàgs. («Collectanea E. Serra Buixó», AST, XXVIII (1955), 45-70). — *Els textos espirituals d'Arnau de Vilanova en llengua grega*. Torino 1953. 4 pàgs. («Quaderni Ibero-Americani», fasc. 14 (giugno 1953), 358-361).

J. M.ª MILLÁS VALLICROSA: *Nota bibliográfica acerca de las relaciones entre Arnaldo de Vilanova y la cultura judaica*. Madrid 1956. 5 pàgs. («Sefarad», XVI.)

Medizin und Kultur. Gesammelte Aufsätze von PAUL DIEPGEN ..., herausgegeben von W. ARTELT, E. HEISCHKEI, J. SCHUSTER. Stuttgart, Ferdinand Enke Verlag, 1938. 310 pàgs.

I. — La manca d'un estudi bàsic recent sobre Arnau de Vilanova obliga els investigadors a manejar un bon nombre de materials dispersos, no sempre a l'abast. Per tal d'introduir els principiants en la recerca, el P. Miquel Batllori, avui el més expert coneixedor de la literatura arnaldiana, ha redactat unes *Orientaciones bibliográficas para el estudio de A. de V.*, que remetent a les fonts de consulta. La utilitat d'aquesta introducció, bessona de la que publicà anteriorment sobre Ramon Llull,¹ prové del fet que l'autor no es limita a oferir unes llistes més o menys abundoses de fitxes, sinó que hi acompanya unes indicacions sobre el contingut i l'interès actual de cadascuna de les fonts ressenyades. Aquestes indicacions, basades en un coneixement de primera mà, són les que donen a la bibliografia un valor singular.

En sengles paràgrafs, el P. Batllori dona una notícia de les obres generals sobre Arnau de Vilanova, de les bibliografies, de les edicions i els manuscrits, dels documents i els diplomataris, de les biografies, dels estudis de caràcter doctrinal i dels de caràcter mèdic i científic. El treball és complet, gairebé exhaustiu; i el mateix P. Batllori ens n'ha donat encara uns afegitons, en una nota, a la pàg. 3 de l'altre estudi que recensionem a continuació.

II. Per les notícies que Nicolás Antonio dona dins la seva *Bibliotheca Hispana Vetus*, era coneguda, des del segle XVIII, l'existència d'un còdex amb textos arnaldians a l'Arxiu de l'Orde Carmelità a Roma — instal·lat avui al

1. Cf. la recensió de P. BOHIGAS, *ER*, I, 298-299.

Collegi Internacional de Sant Albert —, al qual hom no havia prestat fins ara massa atenció. Per tal d'aclarir alguns dubtes, la «Comissió Arnau de Vilanova» de l'Institut d'Estudis Catalans encarregà al seu membre resident a Roma, P. Batllori, un examen detingut del còdex, del qual ha resultat una descoberta sensacional: el retrobament de dos nous escrits espirituals d'Arnau, que desconeixiem totalment. L'ur autenticitat ve garantida, no tan sols pels criteris externs d'atribució i d'acoblament amb cinc altres escrits arnaldians autèntics ben coneguts, sinó principalment per la crítica interna, que no deixa el més petit marge al dubte.

El primer escrit consisteix en una recapitulació de les objeccions formulades pels teòlegs de París contra el tractat arnaldia de la vinguda de l'Anticrist ran de la seva divulgació i de la polèmica suscitada a l'entorn del tema i en les pertinents respostes a aquelles. El títol diu: *Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi de adventu Antichristi*. Jo el vaig identificar provisòriament, ara fa vint-i-cinc anys, amb una *Responsio ad cavillationes adversarii veritatis*, anotada com a obra d'Arnau en l'inventari de la seva llibreria; el P. Batllori s'inclina a acceptar aquesta identificació que, malgrat tot, hom no pot donar per certa. La forma impersonal en què apareix redactat el títol, i que continua en els primers paràgrafs del tractat, fa pensar en una compilació pòstuma d'algun deixeble que, apaivagada la polèmica, en devia resumir els arguments de banda i banda; però, tot d'una, el mateix Arnau se'ns descobreix parlant en primera persona, amb el seu estil pintoresc inconfusible, narrant un enfilall d'anècdotes viscudes que lliguen molt bé amb tot el que ja sabíem. No resta cap dubte, doncs, que ens trobem davant una obra redactada pel mateix Arnau.

El segon text conté una exposició del capítol 24 de l'Evangelí de sant Mateu, que Arnau de Vilanova allega en gairebé tots els seus escrits apocalíptics com un dels fonaments de la seva doctrina. Probablement se'ns conserva aquí una mostra d'aquelles varies «exposicions dels textos evangèlics en estil clar i intel·ligible pels laics», que en la *Interpretatio somniorum* Arnau deia al seu rei Jaume II haver escrit i que fins ara desconeixiem del tot (vegeu el meu Pròleg al vol. I de les *Obres catalanes* d'Arnau, pàg. 42).

La troballa d'ambdós textos i la certesa que l'*Expositio super Apocalypsi* — en cas que sigui una obra autèntica d'Arnau, com sembla — fou escrita el 1306, obliga a revisar la hipòtesi de treball que vaig establir al Pròleg citat, segons la qual l'activitat espiritualista d'Arnau es devia haver desplegat en tres períodes: purament especulativa fins al 1300, polèmica en els cinc anys següents i de reforma social des del 1305. Ara comencem a saber que l'especulació d'Arnau va continuar més enllà del 1300 i va atènyer un cim amb el comentari a l'Apocalipsi i que la polèmica no morí del tot amb l'elecció del pontífex Climent V. Perquè el fet de no haver estat inclosos els dos textos susdits en el recull ofert a aquest papa i amic seu, que se'ns conserva al ms. vat. lat. 3824, significa que Arnau els escriví després de l'elecció d'aquell, esdevinguda el 1304.

Altrament, els dos textos recobrats ofereixen un interès històric considerable. Pel primer ens assabentem de la llarga gestació del tractat d'Anticrist i del començ de les dèries apocalíptiques d'Arnau, la data de les quals cal reular bastant més que no crèiem. Hi trobem, a més, i per primera vegada, un text autobiogràfic en què Arnau confessa explícitament la seva nacionalitat catalana; la polèmica sobre aquest punt queda, doncs, cloïda des d'aquest

moment. Per fi, hi trobem així mateix una citació nominal i un elogi de Ramon Llull com a capdavanter de la reforma espiritual.

Resultava estrany que els nostres dos grans rodamons del segle XIII i primeria del XIV, que actuaren paral·lelament i arborats per tants ideals comuns, s'haguessin ignorat l'un a l'altre, com si haguessin viscut en mons diferents. Ara sabem que no fou així; i aquest testimoni preciós d'Arnau sobre el seu gran contemporani ve a projectar un raig de llum vivíssima sobre el panorama conjunt de l'època.

III-V. — A guisa de noticiari, donem compte als lectors dels *ER* que el mateix P. Batlleri, havent reeixit, després de molts esforços, a obtenir una col·lecció sencera de fotocòpies del còdex bizantí de Leningrad — únic conegut que conté vuit obres espirituals d'Arnau de Vilanova en llengua grega —, ha volgut oferir un primer tast del seu interessant contingut. Ha escollit, amb aquesta intenció, un fragment d'un escrit arnaldia, desconegut en tota altra llengua, en el qual és narrada la visió d'una abadessa. Precedeix el text una notícia dels treballs en curs per a l'edició crítica de les *Obres espirituals* d'Arnau de Vilanova.

A la revista «Sefarad», òrgan dels hebraïstes espanyols, el Prof. Millàs i Vallicrosa ha publicat una aguda *Nota bibliogràfica* on passa balanç a una sèrie d'estudis diversos aparegut des de l'any 1939, que ajuden a precisar quines foren les relacions d'Arnau de Vilanova amb la cultura jueva del seu temps.

Amb considerable retard, que la guerra civil espanyola i la mundial següent excusen en part, donem compte de l'aparició d'un interessantíssim recull d'estudis sobre història de la medicina originals de Paul Diepgen, el conegut arnaldista. El recull li fou ofrenat el 24 de novembre de 1938, pels seus deixebles, en ocasió d'arribar als seixanta anys, i conté al final una llista de les seves publicacions fins a la data. Són reproduïts en el volum, entre molts d'altres, els cinc articles que, sota el títol genèric de *Studien zu Arnald von Villanova*, aparegueren a l'«Archiv für Geschichte der Medizin», de Sudhoff, els anys 1910 i 1911, i versaren sobre aspectes de la biografia i de la bibliografia d'Arnau, i sobre la seva doctrina mèdica i científica; i, així mateix, l'article *Die Weltanschauung Arnalds von Villanova und seine Medizin*, publicat l'any 1937 a la revista internacional «Scientia» (núm. 61, vol. 31, pàgs. 38-47). Pràcticament, aquests estudis resultaven avui introbables, i ens plau per això de divulgar la notícia de llur reedició.

Joaquim CARRERAS i ARTAU

I. S. RÉVAH: *Une source de la spiritualité péninsulaire au XVIe siècle: la «Théologie Naturelle» de Raymond Sebond*. Lisboa, Acadèmia das Ciéncias, 1953. 62 pàgs. («Biblioteca de Altos Estudos».)

Aquest estudi, donat en forma de conferència a Lisboa el primer de juny de 1953, enceta un tema particularment interessant, que és la influència de la *Teologia Natural* de Ramon de Sebon, o Sibiuda, damunt l'espiritualitat hispànica de la primera meitat del segle XVI. L'obra d'aquest mestre de l'Estudi de Tolosa — que hom suposa català, fonamentant-se en el testimoni de Trithemi — fou compendiada el 1499 pel cartoixà Pierre Dorland, amb el títol de